

Η Κυθρέα μιας άλλης εποχής: Το χάνι του Αντώνη Βαφειάδη

της Ανδής Πέτοα-Σαββίδου

Κατηφορίζοντας από το Σεράγειο στη στροφή προς την συνοικία Καμάρα, κτισμένο ακριβώς στην άκρη του δρόμου, ένα τετράγωνο οικοδόμημα, απλωμένο σε μεγάλη έκταση. Δεν είχε τη σημερινή πολυτέλεια ούτε “φτιασίδια” για να προσελκύει την προσοχή των διαβατών. Ούτε καν διαφημιστική πινακίδα που να προκαλεί και να προσκαλεί! Το ήξεραν όμως όλοι. Κυθρεώτες και μη, ξένοι και περαστικοί. Ήταν εκεί και εξυπηρετούσε άριστα το σκοπό για τον οποίο ο ιδιοκτήτης του το προόριζε. Έτσι το οραματίστηκε -συνδυάζοντας την τεχνογνωσία με την πείρα- αντιγράφοντας σε μικρογραφία, την ίδια περίπτωση που άφησε πίσω του στην Αμερική.

Ήταν διόροφο, σε σχήμα Π, με ανώγια και κατώγια. Κάποτε γνώρισε δόξες ως το αγγειοπλαστείο του φημισμένου Μικρασιάτη Αγγελίδη που άφησε εποχή και που κοντά του μαθήτευσαν οι γνωστοί Κυριλλάδεςτης Θεοτόκου.

Και μεταμορφώθηκε στο ξενοδοχείο της τότε εποχής. Της προ της τεχνολογίας εποχής, της εποχής του κάρου, ως μεταφορικού μέσου και των τετράποδων.... Μεγάλο και φιλόξενο το χάνι του Αντώνη του Βαφειάδη, που αν δεν τον ανέφερες ως Αρτζιατή, που ‘ταν το παρανόμι του, κανένας δεν θα καταλάβαινε σε ποιον αναφερόσυν.

Το Χάνι του Αρτζιατή. Με μεγάλη καμαρόπορτα που άνοιγε στο δρόμο προς την Καμάρα, απέναντι από την «κανούρα», την τρύπα δηλαδή, που πρόσδετε νερό στο Εμίρ Χαράι, από τον ποταμό που άρδευε περιοχές προς το Νιοχωριό, το Τραχώνι και το Παλαίκυθρο. Και όλοι την ξέραμε ως «την τρύπα του Αρτζιατή».

Η καμαρόπορτα θεόρατη, οδηγούσε σε μιά αυλή που κάποτε δεχόταν τα αμάξια, τα κάρρα, τα ζώα και τους κυρατζιήδες που κατέφθαναν στην Κυθρέα με τους πολλούς νερόμυλους, για να αλέσουν. Και δεν έφτανε μιά μόνο μέρα για το άλεσμα. Θα ‘ταν τυχεροί αν ξεμπέρδευαν σε λιγότερες από 5 μέρες. Τό ‘ξεραν πως έπρεπε, αναγκαστικά, να περιμένουν υπομονετικά τη σειρά τους αφού οι μύλοι δούλευαν νυχθημερόν και δεν προλάβαιναν. Ήξεραν πως έπρεπε να διανυκτερεύσουν, να φάνε και να κοιμηθούν, να ξαποστάσουν για να πάρουν νέες δυνάμεις για την επιστροφή. Ήξεραν πως στο Χάνι του Αρτζιατή ήταν πάντα ανοιχτό και πως όλοι ήταν ευπρόσδεκτοι.

Και αν για να ικανοποιήσεις τη δική σου περιέργειά οδηγούσες το βλέμμα στο εσωτερικό της μεγάλης αυτής αυλής, θα σταματούσε ψηλά στους οντάδες, τα δωμάτια φιλοξενίας, με τη μεγάλη σκεπαστή βεράντα που υπήρχε και που κάλυπτε όλα τα δωμάτια... Τα απλά και λιτά. Με ένα καθρέφτη, ένα λαβομάνο για το πρωϊνό πλύσιμο, μιά καρέκλα, μιά κουκκουμάρα με ξεδιψαστικό νερό και κανένα δυό τσίγκινα ποτήρια. Εδώ δεν είχες την πολυτέλεια του αποκλειστικού δωματίου. Στο κάθε δωμάτιο 2, 3 ίσως και περισσότερα κρεβάτια στα

οποία μπορούσαν να κοιμηθούν άγνωστοι μεταξύ τους χωρίς κανένα πρόβλημα. Το δε αποχωρητήριο εξωτερικό, στο βάθος της αυλής με το μικρό δωμάτιο του λουτρού προς το σιμιντίρι, σύνορα του εργαστηρίου ξυλογλυπτικής του Κώστα του ΧατζηΧριστόδουλου Ταλιαδώρου.

Και κάτω στο ισόγειο οι στάβλοι για τα ζώα. Που και αυτά δικαιούνταν να έχουν τις ανέσεις τους. Το σανό, το νερό, το χώρο της ξεκούρασής τους. Για όλα προνοούσε ο καλός ο χανιτζής. Μέχρι και αλλαγή πετάλων ή στείρωση στα ζώα μπορούσε κάποιος να κάμει περιμένοντας το νεπέττι (τη σειρά), μιας και εκεί στο Σαράγιο βρισκόταν ο καλλικός και η Κυθρέα διέθετε και στερωτή ζώων.

Και στα δεξιά της καμαρόπορτας, με πρόσωπο προς στο δρόμο προς τον σινεμά «Απόλλων» στο ανώι, η κατοικία της οικογένειας του ιδιοκτήτη¹ και στο κατώι το εστιατόριο για τις ανάγκες των πελατών, οι οποίοι όμως δεν ήταν υποχρεωμένοι να τρώνε. Μπορούσαν άνετα να φέρουν μαζί τους το φαγητό τους. Μαγειρεύε ο ίδιος ο Αντώνης, αφού αυτή τη δουλειά την ήξερε πάρα πολύ καλά. Μαγειρευτά της κατσαρόλας, αυγά από τις κότες τους, ολόφρεσκα λαχανικά και ζαρζαβατικά από την κυθρεώτικη παραγωγή.

Οι καιροί ήταν δύσκολοι, το χρήμα δυσκολοεύρετο. Η διαμονή στοίχιζε μερικά μόνο γρόσια, το ίδιο και η διατροφή. Είχε το «λέγειν» ο Αντώνης! Μπορούσε να σε πείσει με τα «περιγραμμάτικα» και την εξευγενισμένη προφορά που αποκτά ο μετανάστης στην Αίγυπτο (πόσο μάλλον όταν μετά από την Αίγυπτο έζησε και στην Αμερική) σε συνδυασμό με το σπυρτάτο μυαλό του που γεννούσε συνεχώς εμπορικές ιδέες! Κάποτε, Άγγλοι στρατιώτες, περαστικοί, που γύρεψαν να φάνε στο χάνι του, πείστηκαν να φάνε το μοναδικό διαθέσιμο φαγητό που διέθετε το μαγειρείο του, κουκκιά! Και τα έφαγαν!

Η ζωή του Αντώνη Βαφειάδη υπήρξε περιπετειώδης. Προερχόμενος από γνωστή οικογένεια πογιατζιήδων της Θεοτόκου, δανείζεται την επαγγελματική ιδιό-

1. Ο Αντώνης Βαφειάδης αφήνει το εστιατόριο στην Αμερική και επιστρέφει τη δεκαετία του 1920 στην Κύπρο. Παντρεύεται την Ελληνίκη Κολιού και αποκτούν 3 παιδιά. Το 1925 την Ελενίτσα, τον Ανδρέα και το 1937 τη Μαρούλλα.

τητα της οικογένειάς του και την χρησιμοποιεί ως επίδοτο. Και από πογιατζιής γίνεται βαφέας και ο ίδιος επονομάζεται πλέον Βαφειάδης!²

Στην ηλικία των 15 χρόνων αφήνει την οικογένειά του³ και μεταναστεύει στην Αλεξάνδρεια, κοντά στον γνωστό Κυθρεώτη Μηλίδη όπου μένει για 5 ολόκληρα χρόνια. Αεικίνητος, ανήσυχος μυαλό δεν τον χωρά η Αίγυπτος. Θέλει να ανοίξει τα φτερά του για την Αμερική αφού τότε «πλασάρεται» ως η γη της επαγγελίας. Επιστρέφει λοιπόν στην Κύπρο για να ξαναμπει στο πλοίο για την Αμερική. Τα καταφέρνει!

Στην Αμερική δουλεύει σκληρά και κάποια ώρα αποκτά δικό του εστιατόριο. Είναι πια αφέντης του εαυτού του. Στα γραπτά παρακάλια της αδελφής του Χρυσταλλούς το 1912 στέλνει πρόσκληση και παίρνει κοντά του τον Αρτέμο στην τρυφερή ηλικία των 12 χρόνων. Τον μορφώνει και τον καθοδηγεί, τον έχει δεξί χέρι στις επιχειρήσεις του. Τον Αρτέμο ακολουθούν και οι άλλοι δυο γιοιό της Χρυσταλλούς, ο Γιάννης και ο Κυριάκος. Ο Αρτέμος επιστρέφει μετά από χρόνια στην Κυθρέα, πλούσιος και πετυχημένος και επιδίδεται σε κερδοφόρες επιχειρήσεις. Επιστρέφει και ο Κυριάκος γνωστός πλέον στους Κυθρεώτες ως *american boy*. Ο Γιάννης πεθαίνει εκεί, νέος...

Η πάροδος του χρόνου έφερε αλλαγές στην καθημερινότητα των κατοίκων που την επηρέασαν είτε θετικά είτε αρνητικά... Το αυτοκίνητο μπήκε στη ζωή μας, η διακίνηση ανθρώπων και αγαθών έγινε ευκολότερη και οι μύλοι άρχισαν να μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα, να χάνουν την σπουδαιότητά τους. Ο μεσαρίτικος κάμπος, το Βαρώσι και το Καρπάσι, στράφηκαν για ευκολία σε άλλα εμπορικά κέντρα που κάλυπταν τις νέες απαιτήσεις και το χάνι του Αρτζιατή άρχισε και αυτό να φθίνει. Το βιοτικό επίπεδο βελτιώθηκε και ο ταξιδιώτης αποζητούσε πλέον κάποιες βασικές ανέσεις. Τη δεκαετία του 1950 δημιουργήθηκε στην ίδια συνοικία της Κυθρέας μικρό ξενοδοχείο που κάλυπτε πλέον τη διαμονή και διατροφή των επισκεπτών της Κυθρέας.

Και στο χάνι δεν έμεναν πιά κυρατζιήδες και απαλάτες, αλλά άτομα που είχαν ανάγκη στέγης είτε γιατί δούλευαν στην Κυθρέα είτε γιατί δεν διέδεται δικό τους σπίτι. Ο Γιώργος ο Λουκαϊδης, με δικό του ραφτάδικό στην Κυθρέα, ως ελεύθερος, νοικίαζε εδώ δωμάτιο. Το ίδιο κατά καιρούς και η οικογένεια του Χαράλαμπου Κουττουπή.

Ο Αρτζιατής όμως δεν τα έβαλε κάτω. Το εστιατόριό του στο ισόγειο και με είσοδο απέναντι από το σπίτι του Συμεου -πλάι στο υποδηματοποιείο του Ανδρέα Ταλιαδώρου- μετατράπηκε σε μπακάλικο για να καταληξει στην δεκαετία του

2. Αναφορά στον Αντώνη Βαφειάδη γίνεται και στα αρχεία του Elis Island

3. Η γνωστή οικογένεια των πογιατζιήδων της Θεοτόκου. Μητέρα του η Ελένη Παπατσιαρτζιάζη. Αδέλφια του ο Νικολάτζης Φασουλλάς παντρεμένος στη Χρυσίδα, η Χρυσταλλού, γυναίκα του Λούκα Χατζηαρτέμου, ο Κωστής ο Αμαξάρης (άντρας της Αναστούς), η Ευανθία γυναίκα του Γιώργου Κούσπου του αμαξάρη, η Μαρτισού, πρώτη γυναίκα του Πούπα, ο Μιχάλης ο Κκελετζιής παντρεμένος στη Χρυσίδα.

1950 σε ένα με τα σημερινά δεδομένα μίνι μάρκετ. Μεγάλος ο ανταγωνισμός. Απέναντί του το μπακάλικο του Συμεού, πιο κάτω του Αριστόδημου, προς την Καμάρα του Παναγιώτη Φιτιρίκκου. Πολλά και τα «βερεσιέθκια»! Στα κατάστικά του καταγραμμένοι πελάτες ακόμα και απο τα περίχωρα της Κυθρέας.

Στενόμακρο το μικρό πλέον μπακάλικο, ίσα που χωρούσε τον ίδιο και τον πελάτη να περπατήσουν πλάι-πλάι. Και ψωνίζοντας, μέσα από το πλεκτό συρματένιο τέλι που το χώριζε από το υπόλοιπο δωμάτιο, μπορούσες να δεις το υπόλοιπο κομμάτι του εστιατορίου που είχε μετατραπεί σε ηλιακό της Ελπινίκης και για τις αυξημένες ανάγκες της οικογένειας, που εν τω μεταξύ είχε να στεγάσει και την κόρη τους Ελενίτσα και την πενταμελή οικογένειά της όταν κατά τη διάρκεια των δικαιοδικών ταραχών του 1963 εκδιώχθηκαν από το σπίτι τους στη Νεάπολη, προάστειο της Λευκωσίας.

Πελάτες του Αρτζιατή στο μικρομπακάλικο, φίλοι και συγγενείς αλλά και όλα τα αγόρια της ενορίας. Γιατί αυτός ήταν και ο προμηθευτής της ασετελίνης, που εν καιρώ ΕΟΚΑ είχε απαγορευτεί η πώλησή της. Κρυμμένη πίσω από σακκούλες που περιείχαν άλλεςπραμάτειες, περνούσε στα κρυφά από χέρι σε χέρι και γέμιζε εκτός από τα φουτζιέκκια της Λαμπρής και τα «μαστραπιούθκια» που κατασκεύαζαν οι μικροί. Περηφανεύονταν πως έτσι έκαναν το δικό τους αντιαποικιακό αγώνα χωρίς να υπολογίζουν πως άδελά τους τάρασαν ταυτόχρονα με την εκκωφαντική έκρηξή τους και την ησυχία και ηρεμία της γειτονιάς. Μόνον όταν εξαγριωμένοι οι Άγγλοι στρατιώτες ύστερα από «ενέδρα» που τους έστησαν ενδεκάχρονοι στην αυλή του σινεμά με διαδοχικές εκρήξεις μαστραπιουθικών γύρεψαν τον προμηθευτή της ασετελίνης -που όμως οι «ήρωες» δεν αποκάλυψαν παρά τη σύλληψη και κράτησή τους στον Αστυνομικό Σταθμό Κυθρέας με τη συνοδεία κηδεμόνα- μόνο τότε η ασετελίνη κρύφτηκε και τελικά αποσύρθηκε από το μπακάλικο!

Και τα δροσερά βράδυα του καλοκαιριού, από τότε μέχρι την ημέρα που φύγαμε, έξω από την πόρτα του ηλιακού βολεύονταν αναπαυτικά οι φίλες και συγγενίσσες της Ελπινίκης και της Μαρούλλας που κατέφθαναν από άλλες γειτονίες της Κυθρέας για να συναναστραφούν, να χαζέψουν τους περαστικούς που κατευθύνονταν προς τον κινηματογράφο, να γίνουν κομμάτι της ζωής και να νιώσουν τον παλμό του Σεράγειου και των καφενέδων που δεν ησύχαζαν ποτέ!

(Ευχαριστώ τον Χρίστο Αρτεμίου και τη Μαρούλλα Βαφειάδη για τις πληροφορίες).

Το παρόν τεύχος έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού.

Η επιχορήγηση δεν σημαίνει την αποδοχή του περιεχομένου ή των απόψεων που εκφράζονται από την συντακτική επιτροπή από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού.